

تامین هزینه زنان قاجاری از فروش امتیازهای مختلف!

۱۵ تیر ۱۳۹۳ ساعت ۱۷:۴۲

زنانی که از سوی شاهان قاجار در دربار نگهداری می شدند، گاه به واسطه جایگاهی که در نزد شاه دارا بودند هزینه های مخصوص به خود را داشتند، چنانچه همواره مقدار معینی از درآمد کشور که می بایست صرف افراد نیازمند می گردید، برای رفع نیازهای آنان در نظر گرفته می شد.

در دوران حکومت سلسله قاجار، هزینه های بسیار زیادی صرف اداره حرمسراها می گردید و همه زنان، دارای مواجب معینی بودند، چنانچه «دکتر بشری دلریش» عضو هیئت علمی گروه تاریخ دانشگاه اراک در این باره بیان میدارد: در زمان ناصرالدین شاه، زنان برحسب مرتبه ای که در نزد شاه داشتند، دارای حقوق خاصی بودند. زن های درجه اول ماهی هفتصد و پنجاه تومان و زن های درجه دوم از پانصد تا دویست تومان و زنان صیغه ای درجه سوم از یکصد تا یکصد و پنجاه تومان مقرر در دریافت می کردند. همچنین زنانی که در نزد شاه از محبوبیت بیشتری برخوردار بودند، به تنهایی دارای خانه و تشکیلات مختص به خود بودند. تاج الدوله همسر سوگلی فتحعلی شاه امکانات وسیع و پرتکلفی در خارج از حرمسرا داشت که شامل فراشخانه و اصطبل و غیره بود و وزارت وی با میرزا حسین بود. تنها ماهی هزار تومان به اسم سبزی مطبخ تاج الدوله از دفتر برات صادر می شد. بودجه ای که به تاج الدوله اختصاص می یافت، به حدی بود که از روز اول تا سیزدهم نوروز، فتحعلی شاه، با تمام اهل حرمخانه و شاهزادگانی که در دارالخلافه بودند، مهیمان او می شدند و تماماً به عیش و استماع ساز و نوا و بازی مشغول می شدند، و شاید از این رو باشد هنگامی که فوریه از تشکیلات و تدارکات وسیع سفر امینه اقدس از همسران محبوب ناصرالدین شاه به مشهد سخن می گوید نمی تواند حیرت خود را از گستردگی و تجمل آن پنهان دارد.

علاوه بر این ها، مخارج هنگفتی صرف خوراک و غذای زنان حرمسرا می گردید. بنا به گزارشی، در دوران حکومت ناصرالدین شاه، هر روز نزدیک به سیصد کنیز، که هر کدام تعلق به یکی از زنان حرمسرا داشتند، به منظور رساندن غذا به آنان در دربار به جنب و جوش می افتادند و تأمین این مخارج گزاف در مسافرت هایی که شاه در معیت حرمسرا انجام می داد، مستقیماً بر عهده مردم سر راه گذاشته می شد.

ناصرالدین شاه به خاطر زنان متعددی که داشت، اندرون زمان فتحعلی شاه را ناکافی دید و به توسعه بنای حرمسرا دست زد. این اندرونی دارای فضای مستطیلی بود که در چهار طرف آن، بناهای دوطبقه ای با تالارهای بزرگ و اطاق های متعدد قرار داشت و به حیاط هایی که متعلق به یکی از زنان شاه بود راه داشت. این تالارها و اطاق ها دارای اسامی خاصی چون حیاط، سروستان و انارستان بودند. در وسط عمارت مذکور، عمارت دو طبقه دیگری، مطابق یکی از قصرهای عثمانی ساخته بودند که «خوابگاه»

نامیده می شد. هر یک از زن های سوگلی، یک دستگاه عمارت و حیاط در اختیار داشتند و زن های دیگر به فراخور محبوبیتی که داشتند، دارای یک تا سه اطاق بودند و صیغه های جزء هم موظف بودند در دستگاه زن های محترم شاه اقامت گزینند. اعتمادالسلطنه در کتاب المآثر والاثار، به تفصیل از کاخ هایی مانند فرح آباد، شمس العماره و صاحبقرانیه که در عهد ناصرالدین جهت سکونت زنان حرمسرا ایجاد گردیده یاد می کند و به گزارش اورسل، همسران ناصرالدین شاه نسبت به پیشینیان خود، از امکانات رفاهی بهتر، از جمله ساختمان های راحت تری جهت سکونت برخوردار بودند.

البته در عهد مظفرالدین شاه، محمدعلی شاه و احمدشاه، به دلیل آشکار شدن ثمرات سوء ولخرجی های ناصرالدین شاه و پیدایش مشروطه، تا حد زیادی از مخارج دربار کاسته می شود، برخلاف دوران پیشین که دختران و زن های شاه مالک املاک و روستاهای بسیار بودند.

درآمد حکومت قاجار، از آغاز تا زمان مظفرالدین شاه، کاهش چشمگیری را نشان می دهد. در سال ۱۸۰۳ م، درآمد ایران به ۲۵۰ میلیون فرانک بالغ می گردید. در سال ۱۸۱۵ م، تا نصف این مبلغ تنزل می یابد و پنجاه سال در این حدود باقی می ماند. در سال ۱۸۸۹ م، یعنی اواخر حکومت ناصرالدین شاه، به کمتر از ۴۰ میلیون ریال تنزل می کند. مقارن جلوس مظفرالدین شاه در ۱۸۹۵ م، خزانه دولتی دارای ۵/۳۲ میلیون فرانک درآمد بود و در کل دوران حکمرانی وی، درآمد خزانه همیشه از ۳۲ تا ۳۶ میلیون فرانک در نوسان بود. حتی در زمان حکومت ناصرالدین شاه، مخارج کشوری، از جمله هزینه های گزاف حرمسرا، از طریق وصول پول از انگلستان و دیگر دول خارجی و با واگذاری امتیازها و مصادره اموال ثروتمندان تأمین می شد. مظفرالدین شاه نیز پیش از اوج گیری کامل مشروطه، در خوش گذرانی، سودای رقابت با پدر را داشت. بدین منظور، وی مجبور شد که جهت تأمین مخارج خود، دوبار از روسیه وام بگیرد. در عهد محمدعلی شاه، مجلس با تعیین مقرری معین برای شاه و شاهزادگان به منظور صرفه جویی در هزینه ها دست به اقدام بزرگی در جهت کاستن عظمت کاذب حرمسراها زد. این اقدام مجلس نه تنها شاه را عصبانی ساخت، بلکه جمع کثیری از خدمه و سرایداران و غلامان متعلق به دربار را نیز آشفته خاطر گردانید. به حدی که یکباره به واسطه وحشت از قطع نان خودشان، در مسجد شیخ عبدالحسین چادر زده و اجتماع و غوغا کردند. بی تردید همین محدودیت های اقتصادی و کاهش قدرت سیاسی بود که سبب گردید تا محمدعلی شاه، به داشتن یک زن عقدی رضایت دهد. ولی با این وجود، باز هم اندرون شاهی، جهت رتق و فتق امور دارای یکصد و پنجاه پیشخدمت زن و مرد بود. اما تحول جالبی که در این مقطع به چشم می خورد این است که جمعی از زنان پیشخدمت حرمسرا، شب ها ملزم به ماندن در کاخ نبودند، بلکه پس از انجام وظایفشان، به خانه های خود [در خارج از حرمسرا] مراجعت می کردند.

پس از اتمام دوران استبداد صغیر و فتح ایران از سوی مشروطه خواهان، هنگامی که محمدعلی شاه به روسیه تبعید شد، کل افرادی که وی را همراهی می کردند چهل نفر بودند و تنها ده نفر از آنان زن بودند و به احتمال جز یکی که همسر شاه بود، بقیه از خویشاوندان وی بودند و پس از پناهندگی محمدعلی شاه در سفارت روس، به وی و خانواده اش شش اطاق داده بودند که از این تعداد سه اطاق [که اجازه پرده کشی آن را هم نداشتند] به خانواده اش و سه اطاق دیگر به خود او اختصاص یافته بود. در واقع به واسطه آگاهی مردم، بحرانی بودن اوضاع اقتصادی، نظارت مجلس و اعتراض های روزنامه ها، محال بود که بار دیگر حرمسراهای عریض و طویل دوره فتحعلی شاه و ناصرالدین شاه مجال خودنمایی بیابند. در دوران حکومت احمدشاه (در سال

۱۹۱۱ م) کل بودجه ای که مجلس برای هزینه های دربار، از جمله صرف جیب شاه، مخارج ولیعهد، خانواده سلطنتی و غیره به تصویب رسانید، بالغ بر سیصد هزار تومان بود که پرواضح است با چنین مبلغی نمی توان به ایجاد حرمسراهای گسترده پرداخت و با نظارت بر قدرت سیاسی و اقتصادی شاه، دیگر از هممه و ولوله زنان در حرمسراهای عهد فتحعلی شاه و ناصرالدین شاه سراغی نمی یابیم.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۲۷۴۷۴/مختلف-امتیازهای-فروش-قاجاریه-زنان-هزینه-تامین>